

„Visszatekintés, áttekintés”

DR. LEHOCZKY DEZSŐ

A következőkben emlékezünk eseményekre, amelyek a hematológiai beteggyógyítás, oktatás, tudományos kutatás több mint százéves történetéből kiemelkedőek, és hatásuk lehetett a ma is működő Semmelweis Egyetem I. Sz. Belgyógyászati Klinikáján végzett tevékenységre.

Az I. Sz. Belgyógyászati Klinika mostani épületében a Budapesti Tudományegyetem Orvosi Kara újonnan épült és 1909-ben megnyílt III. Sz. Belklinikájának igazgatója Korányi Sándor lett 1923-tól. Korányi Sándor „professzorságának kezdeti éveiben életének derekán derűs volt és agilis, fáradtságot nem ismerve tanított. A munkatársak pompás gárdáját alakította ki maga körül. Agyából sziporkázva pattantak ki az ötletek, ugyanakkor a legmagasabb szintézisre való képessége is megvolt, és ez adta lényegében a Korányi-iskola nagyságát, az experimentális ötletesség és a kritikus szintézis összefonódását. Végtelenül szerette a medikusokat. Életének központja volt a tantermi előadás.”¹

A Korányi-iskola ismertetőjegye volt a kórtani gondolkodásmód, az egész felől igyekezett feltárni a részleteket. Korányi Sándor egyike az elsőeknek, akik fizikai-kémiai módszereket alkalmaztak az orvostanban. Bevezette az állatkísérleteket. Új kémiai módszereket és laboratóriumi vizsgálatokat fejlesztett ki. A modern veseélettan és vesekórtan nemzetközileg elismert megalapozója. Megindította a vesebetegségek diagnosztikájának, kórtanának és terápiájának új korszakát, s ezzel világviszonylatban is kimagasló eredményeket ért el. Elsőnek vezette be a vese koncentrációképességének megállapítására, és egyben a veseelégtelenség stádiumának meghatározására alkalmas vizsgálómódszert a vér és a vizelet fagyáspontcsökkenésének mérésével. Kutatásaival tisztázta a vizenyő keletkezésének mechanizmusait. Foglalkozott a hastífusz és a tuberkulózis gyógyításának szervezési kérdéseivel. Tanulmányozta a cukorbetegséget, a szívbetegségeket és a magas vérnyomás gyógyításával is foglalkozott.

A következőkben felidézünk néhányat azokból a tevékenységekből, amelyeket Korányi Sándor és munkatársai a hematológia területén végeztek. Tisztázták, hogy az ún. „hegyi” vagy „magassági” betegségben az oxigén részleges koncentrációcsökkenése okozza az eritrocitózist, ami oxigéntömlővel elhárítható. Korányi Sándor közleményt írt a benzol hatásáról a leukémia gyógyításában. Munkatársai közül Zárdy Imre közleményben foglalkozott a kalcium szerepével a véralvadásban. Később kardiológus lett és EKG-vizsgálatok területén tárt fel új ismereteket.

Korányi Sándor mind tudományos munkásságával, mind klinikaszervező tevékenységével és az utódneveléssel élenjáró volt. A klinikán a belgyógyászat minden szakágzatának avatott képviselői voltak. E belgyógyászati klinikán virágzott fel és terebélyesedett ki a nevéhez kötődő Korányi-iskola, amelynek jellegzetessége a beteg emberrel való alapos és humánus bánásmód volt. Szigorú erkölcsű ember volt, a tudomány művelésében is fontosnak tartotta a kritikát. A budapesti Orvosi Kar képviselőjében felsőházi tag volt 1927-től, a Magyar Tudományos Akadémia tagja 1935-től.

A Korányi-iskolából számos neves tudós, egyetemi tanár, belgyógyász főorvos és radiológus professzor került ki. Olyan orvosi iskolát teremtett, mely a mai napig ható. Az 1950–1980-as évtizedekben ők határozták meg a magyar belgyógyászatot.

Mindezen kiemelkedő tulajdonságok ellenére átszervezés során 1936-ban megszüntették a klinikát. Munkatársait elbocsátották. Ugyanez évben I. Belgyógyászati Klinika néven újraindult új orvosokkal. A klinika vezetői 1946-tól újra Korányi Sándor közvetlen munkatársai voltak: Rusznyák István (1946–1963), Magyar Imre (1965–1980) vezetésével, majd a további generációk következtek.

Rusznyák István hematológiával foglalkozó munkatársai közül kiemelkedett Horányi Mihály (1912–1996). Az I. Sz. Belgyógyászati Klinikán (1937–1959) a hemofília kezelésével, profilaxisával foglalkozott. A B₁₂-vitamin felszívódásának vizsgálatáról jelentek meg közleményei. Új véralvadást gátló eljárást fejlesztett ki, amellyel alapvetően új eredményeket ért el az ún. natív véralvadás és vérzékenység, a véresejt-süllyedés, a fibrinogénképződés és a vérlepleny-retrakció vizsgálata terén. Magyarországon elsőként közölt két, élőben diagnosztizált, csontvelői karcinózhhoz társult fibrinolízises esetet. A miotóniás disztrófia kezelésére elsőként ajánlotta az anabolikus szteroidokat. Az 1956-os forradalmi eseményekben véleménynyilvánítása miatt eltávolították a klinikáról. 1959–1973 között a budapesti XIX. kerületi kórház belgyógyász főorvosa volt. Számos közleménye jelent meg.

Lajtha G. László (1920–1995) 1942-ben vette át orvosdoktori diplomáját és az egyetem Élettani Intézetében folytatta munkáját. Ebben az időszakban került a Nobel-díjas (1943) Hevesy hatása alá, aki a radioizotópok használatának kezdeményezője volt a biológiai kutatásban. 1944-től volt a budapesti I. Belgyógyászati Klinikán tanársegéd. 1947-ben a British Council ösztöndíjával Oxfordba került, pályafutása ott folytatódott. Az izotóppal jelölt vvs-képzés dinamikájával foglalkozó fontos könyvet írt. Munkássága Manchesterben teljesedett ki, ahol az általa Paterson-laboratóriumoknak

¹Magyar I., Magy Belorv Arch 1966,3:1-9

nevezett rákkutató intézet igazgatója volt. A hemopoetikus összejt kutatás területén világviszonylatban kiemelkedő volt. Amikor nyugalomba vonult (1983), a kiadványainak száma meghaladta a 250-et.² Számos magyar kutatót fogadott intézetében hosszabb továbbképzésre.

A Magyar Belorvosi Archivum 1947-ben megalakult szerkesztőbizottságának tagjai voltak: Petrányi Gyula, Lajtha László és Löwinger Simon. Löwinger Simon (1902–1951) 1945 és 1952 között szintén e klinikán működött. Orvosi pályafutását a Budapesti Izraelita Hitközség Szabolcs utcai kórházában Lévy Lajos (1875–1961) belgyógyász főorvosnál kezdte. Itt alakult ki klinikai hematológiai érdeklődése. Az 1930-as évek elején tartós tanulmányúton volt Naegeli professzornál Zürichben, majd Rohr professzor osztályán dolgozott. A Lévy Lajos szerkesztette „Klinikai diagnosztika” c. könyvben (1937) Löwinger írta a „Vér, ill. a vérbépző szervek betegségeinek elkülönítő kórismézése” c. fejezetet, hasonlóan a Bálint Péter által írt és szerkesztett „Klinikai laboratóriumi diagnosztika” c. kitűnő könyv „Hematológiai diagnosztika” c. fejezetéhez. Adatai ma is helytállóak. Korai halál fosztotta meg a további szakmai sikerektől. Löwinger Simon tanítványai voltak a hematológiai területén:

Hollán Zsuzsa (1920–2008) 1945-től a Szent Rókus Kórház belgyógyászati osztályán dolgozva a klinikai hematológia és a csontvelő-értékelés módszereit Löwinger Simon vezetésével sajátította el. 1959 és 1985 között az Országos Hematológiai és Vértranszfúziós Intézet főigazgató-helyettese, 1985–1990-ig főigazgatójaként tevékenykedett. 1970 és 1990 között a Semmelweis Orvostudományi Egyetem hematológiai tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára volt. 1982–1986 között a Nemzetközi Hematológiai Társaság elnöke, 1973-tól volt a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1982-től rendes tagja.

Doctor Frigyes (1911–1970) hematológiai citológiai képzettségét továbbfejlesztve több mint két évtizeden át nagy gyakorlattal végezte a csontvelő-citológiai diagnosztikát. Az 1960-as évek elejétől a gépi vérséjtszámlálást és számos hematológiai citokémiai vizsgálatot alkalmazott a diagnosztikában. Klinikai hematológusok számára szervezett továbbképző tanfolyamok és gyakorlati bemutatások népszerű előadója volt. (Hodgkin-betegség rövidítette életét.)

Magyar Imre (1910–1984) medikusként került 1930-ban Korányi Sándor klinikájára. Diplomáját 1934-ben kapta meg, az első 15 legjobb hallgató között és orvosként is ott folytatta pályáját a klinika 1936-os átszervezéséig. Ezután a Stefánia úti, Hetényi Géza és Baráth Jenő által alapított belgyógyászati intézetben dolgozott. 1940-től 1944-ig négy alkalommal hívták be munkaszolgálatos katonának. 1945-től a szintén Korányi-tanítvány Rusznyák István vezette I. Belgyógyászati Klinikán lett tanársegéd. 1960. szeptember 1-jétől az Orvostovábbképző Intézet (OTKI) I. belgyógyászati osztályának vezető-

je, majd az intézet igazgatója volt. 1965-től az Orvostudományi Egyetem I. Belgyógyászati Klinikájának igazgatója lett 1980-ig. Mindazokat az elveket igyekezett megvalósítani, amelyeket mestere, Korányi Sándor ideális klinikájáról hozott magával.³ Tanszéki székfoglaló beszédében erről így vallott: „Ez a klinika különleges hely volt. A haladás, a megértés, a humanizmus és az etika hagyományokon nyugvó vára. A szabad szellem otthona. Ha valaki ebbe a körbe került, akarva-akaratlan részese lett ennek a szellemnek; nemesebben gondolkodott, humánusabban cselekedett, nagyobbra törekedett.”⁴ Petrányi Gyulával közösen írt, 1948-ban megjelent, majd több mint húsz kiadást megért „A belgyógyászat alapvonalai” című tankönyvéből a magyar orvosok többsége, mintegy 20 000-en tanultuk a belgyógyászatot. Tudományos működési területei a diabetológia és a gasztroenterológia voltak. A hematológiát érintő közleményében a szplenomegáliás cirrózishoz csatlakozó citopénia patomechanizmusával is foglalkozott.

Az OTKI-ból a klinikára került, hematológiával foglalkozó munkatársai közül Kelemen Endre Magyar Imre hívására 1966-ban került az I. Belgyógyászati Klinikára. A Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán 1944-ben szerzett orvosi diplomát. Őt sem kímélő háborús megpróbáltatások hónapjai után munkahelyül Szegedet választotta. 1945–1949 között a Szegedi Tudományegyetem Belgyógyászati Diagnosztikai Klinikáján gyakornok, Purjesz Béla professzornak, a klinika 1949 végén méltatlanul korán nyugdíjazott igazgatójának odaadó, hűséges munkatársa. 1947-től a Hetényi Géza professzor (Korányi Sándor tanítványa) vezette egységes Belgyógyászati Klinikán 1950-től adjunktus, majd nem sokkal később a hazai orvosegyetemek legfiatalabb – alig harmincéves – magántanára.

A következőkben Rák Kálmán professzor Kelemen Endrét búcsúztató temetési emlékbeszédéből idézek néhány részletet⁵: „Az ötvenes évek első felében, az ország talán legkritikusabb időszakában a klinikán, mely bizonyára Hetényi Géza tekintélyének köszönhetően szinte védett területnek számított, igen aktív, s a fiatal orvosok részvételével nagyon hasznos munka folyt. [...] De 1956 októbere, Kelemen Endre egyetlen megnyilatkozása a 23-i események kapcsán, felszólalása egy értekezleten, melyet becsülete és igazságérzete diktált, s mely az átlagemberek megnyilatkozásainál sokkal nagyobb figyelmet kapott, elegendő volt későbbi sorsa alakulásának a meghatározásához. Egy évig még maradhatott, félreállítva, csak laboratóriumban, később olyan munkahelyet volt kénytelen vállalni, mely megakadályozta kapcsolatát a fiatalokkal, nem oktathatott. [...] A brutális intézkedés; Kelemen Endre kényszerű távozása 1958 elején arról a klinikáról, melyhez ezernyi szállal kötődött, mely nem munkahelye, hanem élettere volt. Budapestre, az Orvostovábbképző Intézet Aszódi Zoltán professzor vezette osztályára helyezték.

³Magyar I.: Korányi Sándor. *Magy Belorv Arch* 1966;9:1

⁴Magyar I.: Korányi Iskola. *Stílusgyakorlatok. Medicina*, Budapest 1971, pp. 5–28

⁵MHTT Híradó, 2000 április, Dr. Rák Kálmán: In memoriam Kelemen Endre (1921–2000)

²Dr. Kelemen E.: Emlékezés Lajtha László hematológus professzorára (1920–1995). *Magy Belorv Arch* 1995;48:415. MHTT Híradó 1995. október, 5. o.

Munkássága főleg négy területen volt kiemelkedő: gyuladésgátlás szalicillal, patkánykísérletben, a témából angol nyelvű monográfiát írt. Trombopoetin, első leírása 1958-ban, fokozott érdeklődés 1994-ben, a klónozás, előállítás és a 36 évvel korábbi felismerés – legalább parciális – elismerése. Csontvelőiőssejt-transzplantáció, melyet először végzett az országban 1971-ben (idézzük itt Köves Péter dr. írását).⁶ Transzplantációs teamje a 30. regisztrált a világon. Kidolgozta a dibrómmannitollal való kondicionálás módját, s elsőik között hangoztatta a nem-mieloablátív előkészítés jelentőségét. A negyedik nagy téma az embrionális-fötális vérképzés kutatása, e témából is egyedülálló monográfia-atlasz született. Írásaival nemegyszer hamarabb vívott ki nemzetközi elismerést és visszhangot, mint hazait. Szakmai büszkeséggel tartotta számon vezető angol szaklapokban közzétett editorieljeit és 1999 októberében a *Lancet* »lifeline« rovatában megjelentetett curriculumát. Tény, hogy magyar szakember kivételesen ritka vagy éppen egyedülálló elismerései ezek. A szegedi egyetem jóvoltából címzetes egyetemi tanár. Nem tanszékvezető, nem akadémikus. Alaptalan meghurcolások szakmai mellőzöttje.”

Az Országos Vérellátó központban folytatta tevékenységét 1991-től, közreműködve a csontvelő-transzplantációs osztály munkájában.

Lehoczy Dezső az egyetem befejezése után belorvosi működését a budapesti János Kórház II. belgyógyászati osztályán Fodor Imre főorvosnál kezdte 1953-ban, majd az OTKI-ban folytatta (1954-ben Magyar Imre munkatársaként (1960-tól), illetve 1965-től az Egyetem I. Belgyógyászati Klinikáján. 1985-ben egyetemi tanárrá és a klinika igazgatóhelyettesévé nevezték ki. Magyar Imrével a diabetes mellitus területén végeztek kísérleteket, amelyek a (szöveti eredetű) inzulinrezisztenciára vonatkoztak. E kérdéssel foglalkozó közleményeik és gasztroenterológiai-hepatológiai közleményei megjelentek

külföldi folyóiratokban is. Tudományos munkássága a portális hipertónia diagnosztikájára és a kongesztív szplenomegáliát kísérő citopéniák patomechanizmusára vonatkozott. Részt vett a trombopoetinkutatásban is Kelemen Endrével. Az 1980-as években a primer trombocitemiás betegek adatait dolgozta fel. Vizsgálta a szplenektómia hatását immuntrombocitopéniában, elindította a hajas sejt leukémiás betegek adatainak gyűjtését. A »Hematológiai betegségek kezelésének módszertana« c. kiadvány négy kiadását (2001–2011) szerkesztette és fejezeteket írt. A Magyar Belgyógyász Társaság főtítkára (1966-tól), majd alelnöke volt 1982–1996 között. A Magyar Belorvosi Archivum szerkesztője (1963-tól), főszerkesztője volt 1981–1999-ig. A Hematológia Transzfúziológia folyóirat alapító főszerkesztője 2004–2008 között.

Tudományos diákköri munkatársai voltak (szakdolgozatot írtak hematológiai témából): Koller Oszkár (1984-ben Kanadába távozott). Pajor Attila a Semmelweis Egyetem II. Sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikáján folytatta pályafutását. 1990-ben speciális ambulanciát indított el a súlyos hematológiai betegek terhességének és szülésének ellátására. 2001-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. 2006-tól 2012-ig a klinika igazgatója, jelenleg is egyetemi tanára.

Demeter Judit 1997-től az I. Sz. Belgyógyászati Klinika Hematológiai Osztályának vezetője. A hajas sejt leukémiás betegek országos adatgyűjtését és egységes kezelésének szervezését irányítja. Vezetésével a klinikáról eddig öten tettek hematológia szakvizsgát.

A több mint 100 éve alakult Korányi Klinika mai utódainak ambíciója tükröződik a hematológiai betegellátás korszerű, betegközpontú szervezésében. A belgyógyászat szinte minden szakágzatának kiváló képviselői őrzik és gyakorolják Korányi Sándor klinikájának és orvosi iskolájának gyakorlatát és szellemét.

⁶Dr. Köves Péter, In: Magyar Imre centenáriumi emlékkönyv. Medicina, Budapest 2010, pp. 221

Ekkoriban (1984 májusában Magyar Imre betegsége idején) volt média hír, hogy elvégezték Magyarországon az első csontvelő-átültetést az Országos Hematológiai Intézetben. Ez nem volt igaz, mert 1971-ben Kelemen Endre professzor zseniális ötlete alapján egy pancitopéniában szenvedő terhes asszony méhét eltávolítva, annak az embriójából nyert őssejteket visszaadtuk az anyának és sikerült megszüntetni a csontvelő-apláziát és a sejtszámok elkezdtek növekedni. Ez közleményben megjelent a *Lancet*-ben és az *Orvosi Hetilap*-ban is. Én orvosi levelet írtam a Magyar Nemzet napilapba, melyben helyreigazítottam a hamis tájékoztatást.